

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра конституційного і муніципального права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

Віталій СЕРЬОГІН

_____ 2024 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ КОНСТИТУЦІЇ

рівень вищої освіти: третій (доктор філософії)

галузь знань: 8 Право

спеціальність: 081 Право

освітня програма: 081 Право

вид дисципліни: за вибором

факультет: юридичний

2024/ 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою юридичного
факультету "28" серпня 2024 року, протокол № 1

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Серьогін Віталій Олександрович, д.ю.н., проф., професор
кафедри конституційного і муніципального права

Програму схвалено на засіданні кафедри конституційного і муніципального права

Протокол від "26" серпня 2024 року № 11

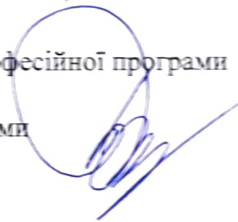
Завідувач кафедри
конституційного і муніципального права

Марк ВОРОНОВ

Програму погоджено з гарантом освітньої професійної програми 081 Право

Гарант освітньої професійної програми

Тетяна КАГАНОВСЬКА

Програму погоджено науково-методичною комісією юридичного
факультету
Протокол від "28" серпня 2024 року № 1

Голова науково-методичної комісії
юридичного факультету

Ганна ЗУБЕНКО

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Загальна теорія конституції” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії (PhD) спеціальності 081 Право

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Викладання навчальної дисципліни “Загальна теорія конституції” має на меті забезпечити формування в аспірантів здатності розв’язувати комплексні задачі та проблеми в галузі конституційного права, здійснювати в цій галузі дослідницько-інноваційну діяльність, що передбачає глибоке осмислення наявних знань, створення нових цілісних знань, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, практичне впровадження отриманих результатів.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Основні завдання вивчення дисципліни «Загальна теорія конституції» полягають у формуванні в аспірантів таких компетентностей:

ІК. Здатність продукувати нові ідеї, розв’язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗК01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК03. Здатність розв’язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

ЗК04. Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень.

ЗК05. Здатність вести наукову дискусію та спір, відстоювати власні погляди в максимально ефективній, переконливій, коректній і тактовній формі, інтелектуальна чесність і вміння працювати з критикою.

СК2.01. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання конституційно-правових та муніципально-правових явищ і процесів; розуміти конституційно-правові і муніципально-правові проблеми, теорію та практику конституціоналізму.

СК2.02. Здатність застосовувати методи правового і міждисциплінарного дослідження конституційно-правових та муніципально-правових явищ і процесів, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК2.03. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність, викладати конституційно-правові дисципліни на високому теоретичному й методичному рівні.

СК2.04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в галузі конституційного і муніципального права та забезпечувати якість виконуваних досліджень; дотримання права інтелектуальної власності та стандартів академічної доброчесності.

СК2.05. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем з точки зору конституційного і муніципального права, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації.

СК2.06. Здатність здійснювати експертну діяльність у сфері права, тлумачити здійснювати наукове тлумачення конституційно-правових і муніципально-правових актів, надавати рекомендації щодо їх удосконалення.

СК2.07. Здатність виявляти нові інституційні етичні виклики та етичні виклики в житті суспільства і пропонувати для них правові механізми розв'язання з точки зору конституційного і муніципального права.

СК2.08. Здатність до міжнародної науково-педагогічної мобільності за конституційно-правовим профілем.

1.3. Кількість кредитів – 5

1.4. Загальна кількість годин – 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Професійна за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Семінарські заняття	
16 год.	4 год.
Лабораторні заняття	
-	-
Самостійна робота	
118 год.	140 год.

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-наукової програми, в результаті вивчення дисципліни «Загальна теорія конституції» аспіранти мають досягти таких програмних результатів:

ПРН01. Мати передові концептуальні та методологічні знання у сфері права і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень, отримання нових знань та здійснення інновацій.

ПРН02. Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми права державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

ПРН03. Застосовувати у фаховій діяльності знання та розуміння системи права, історії світової та української правової думки, сучасної правової доктрини, а також основних напрямів та провідних тенденцій у розвитку права.

ПРН05. Планувати і виконувати теоретичні та прикладні дослідження з права та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного наукового інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу передових концептуальних і методологічних знань щодо досліджуваної проблеми з дотриманням стандартів академічної та професійної етики.

ПРН10. Готувати правові висновки, пропозиції та рекомендації за результатами правового дослідження.

ПРН11. Здійснювати доктринальне тлумачення норм національного, міжнародного та права Європейського Союзу, здійснювати порівняльний аналіз правових явищ та процесів у різних правових системах.

ПРН12. Демонструвати лідерські якості, навички міжособистісної взаємодії, вміння працювати в команді дослідників, ефективно спілкуватися на професійному та

соціальному рівнях, дотримуючись принципів наукової етики.

ПРН14. Застосовувати на постійній основі деонтологічні правила і керівні принципи наукових досліджень в галузі права з урахуванням таких аспектів, як необхідність дотримання авторських прав, недоторканності приватного життя, професійної таємниці та належних дослідницьких практик тощо.

ПРН15. Формулювати і вирішення завдань, які виникають під час науково-дослідницької і науково-педагогічної діяльності, що потребують поглиблених професійних знань.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Актуальні проблеми теорії конституції

Тема 1. Теорія конституції. Поняття, сутність та види конституцій

Гносеологічні, аксіологічні та праксеологічні засади теорії конституції.

Природа конституції. Передумови та причини виникнення конституцій. Теоретичні підходи до розуміння конституції. Сутність і зміст конституції. Юридична і фактична конституція. Формальний і матеріальний аспекти юридичної конституції, причини і значення розмежування.

Конституція як правовий, політичний та ідеологічний документ. Цінність конституції. Функції конституції як основні напрямки її впливу на суспільство і державу. Матеріальні та формальні юридичні властивості конституції, їх комплексний характер.

Критерії, що використовуються в науці конституційного права для класифікації конституцій, Види конституцій за історичними умовами прийняття (належністю до певного „покоління” конституцій), зовнішньою формою, порядком прийняття та зміни, формою правління, формою державного устрою, політичним режимом, обсягом, ступенем відповідності реально існуючим суспільним відносинам тощо.

Тема 2. Форма, структура і зміст конституції, порядок її прийняття і внесення змін

Форма, структура і зміст конституції. Назва конституції. Основні підходи до розуміння змісту та регулюючої ролі преамбули. Прикінцеві та перехідні положення конституції.

Об'єкт конституційного регулювання. Методи конституційного регулювання.

Мова і стиль конституції, відмінності в державах, що належать до різних правових систем. Термінологія конституції.

Порядок підготовки конституції. Способи прийняття конституції. Специфіка прийняття установчих конституцій та внесення до них змін. Парламентський спосіб прийняття конституції. Референдний спосіб прийняття конституції. Проблеми легітимності октройованих конституцій.

Зміна конституції. Конституційний перегляд. Проблеми та причини внесення змін в конституції. Внесення змін до конституції: матеріальний та процесуальний аспекти. Особливості процедури внесення змін до жорстких конституцій. Стабільність і динамізм конституції. Перетворення конституції: поняття, юридичне значення, практична реалізація.

Тема 3. Механізм реалізації конституції

Політико-правові, соціально-економічні та соціально-психологічні передумови реалізації норм Конституції. «Дія» і «реалізація» конституції. Механізм реалізації конституції: поняття та структура. Суб'єкти реалізації конституції.

Особливості реалізації конституції. Дотримання, виконання, використання та застосування конституції. Пряма дія норм конституції. Проблеми співвідношення норм конституції та міжнародно-правових актів.

Конкретизація конституційних норм у законодавстві як спосіб їх реалізації. Форми

реалізації конституційних норм. Соціальні фактори реалізації конституції.

Організаційно-правове забезпечення реалізації конституції. Поняття та зміст інституту конституційного контролю.

Розділ 2. Особливості сучасних конституцій. Правова характеристика сучасної Конституція України

Тема 1. Загальна характеристика сучасних конституцій. Проблеми реалізації конституції на сучасному етапі

Особливості сучасних конституцій на прикладі основних законів зарубіжних країн. Фундаментальні конституційні ідеї і принципи, які відображаються в сучасних конституціях. Основні тенденції розвитку конституціоналізму на сучасному етапі: гуманізація та підвищення людського виміру конституційно-правових реалій; утвердження демократії та верховенства права; децентралізація публічної влади тощо.

Сучасні конституційні моделі в залежності від предмету конституційно-правового регулювання: ліберальна, етатистська, ліберально-етатистська.

Проблеми реалізації конституції та удосконалення її змісту на сучасному етапі.

Тема 2. Правова характеристика сучасної Конституція України. Сутність і зміст сучасних конституційних реформ

Еволюція конституції у вітчизняній політико-правовій теорії та практиці. Конституційний процес в незалежній Україні.

Юридична характеристика чинної Конституції України за критеріями, що використовуються в науці конституційного права.

Ефективність реалізації Конституції України та напрями її модернізації. Зміни й доповнення, що були внесені до Конституції 1996 р. Конституційна реформа на сучасному етапі, її причини, основні напрямки та перспективи.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб.	інд.	с.р.		л	с	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Актуальні проблеми теорії конституції												
Тема 1. Теорія конституції. Поняття, сутність та види конституцій	30	4	4			22	30	2	2			26
Тема 2. Форма, структура і зміст конституції, порядок її прийняття і внесення змін	28	2	2			24	28	2				26
Тема 3. Механізм реалізації конституції	28	2	2			24	28					28
Разом за розділом 1	86	8	8			70	86	4	2			80

Розділ 2. Особливості сучасних конституцій. Правова характеристика сучасної Конституція України												
Тема 1. Загальна характеристика сучасних конституцій. Проблеми реалізації конституції на сучасному етапі	32	4	4			24	32	2				30
Тема 2. Правова характеристика сучасної Конституція України. Сутність і зміст сучасних конституційних реформ	32	4	4			24	32		2			30
Разом за розділом 2	64	8	8			48	64	2	2			60
<i>Усього годин</i>	<i>150</i>	<i>16</i>	<i>16</i>			<i>118</i>	<i>150</i>	<i>6</i>	<i>4</i>			<i>140</i>

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Теорія конституції. Поняття, сутність та види конституцій	4	2
2	Тема 2. Форма, структура і зміст конституції, порядок її прийняття і внесення змін	2	-
3	Тема 3. Механізм реалізації конституції	2	-
4	Тема 3. Загальна характеристика сучасних конституцій. Проблеми реалізації конституції на сучасному етапі	4	-
5	Тема 4. Правова характеристика сучасної Конституція України. Сутність і зміст сучасних конституційних реформ	4	2
	Разом	16	4

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Теорія конституції. Поняття, сутність та види конституцій	22	26
2	Тема 2. Форма, структура і зміст конституції, порядок її прийняття і внесення змін	24	26
3	Тема 3. Механізм реалізації конституції	24	28
4	Тема 4. Загальна характеристика сучасних конституцій. Проблеми реалізації конституції на сучасному етапі	24	30
5	Тема 5. Правова характеристика сучасної Конституція України. Сутність і зміст сучасних конституційних реформ	24	30
	Разом	118	140

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено

7. Методи навчання

Методи навчання – це впорядковані способи діяльності педагога і студентів, спрямовані на ефективне розв’язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів та засобів навчальної діяльності.

При викладанні та опануванні студентами навчальної дисципліни Інституту громадянського суспільства використовуються наступні методи навчання:

- словесні (розповідь, пояснення, лекція, бесіда);
- наочні (ілюстрація);
- практичні (вирішення кейсів).

Крім того, за рівнем самостійної розумової діяльності застосовуються методи:

- проблемного викладу;
- частково-пошуковий метод;
- дослідницький метод

8. Методи контролю

Методи контролю – це способи діагностичної діяльності, які дозволяють здійснювати

зворотний зв'язок у процесі навчання з метою отримання даних про успішність навчання, ефективність навчального процесу.

Контрольні заходи визначають відповідність рівня набутих аспірантами знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти.

Самоконтроль призначений для самооцінки здобувачами вищої освіти якості засвоєння навчального матеріалу навчальної дисципліни (розділу, теми). З цією метою в навчальних посібниках для кожної теми (розділу), а також у методичних розробках для семінарських занять передбачаються питання для самоконтролю.

Кафедральний контроль проводиться з метою оцінки рівня підготовки аспірантів з навчальної дисципліни на різних етапах її вивчення і здійснюється у вигляді вхідного, поточного, рубіжного та семестрового контролю.

В освітньому процесі використовуються такі види контролю результатів навчання: вхідний, поточний протягом семестру, контрольні роботи, передбачені навчальним планом, приймання індивідуальних завдань, курсових робіт, підсумковий семестровий, відстрочений контроль.

Вхідний контроль проводиться перед вивченням нового курсу з метою визначення рівня підготовки аспірантів з дисциплін, які забезпечують цей курс. Вхідний контроль проводиться на першому занятті за завданнями, що відповідають програмам попереднього навчання. Результати контролю аналізуються на кафедральних (міжкафедральних) нарадах та засіданнях методичних комісій спільно з науково-педагогічними працівниками, які проводять заняття із забезпечувальною дисципліни. За результатами вхідного контролю розробляються заходи з надання індивідуальної допомоги аспірантам, коригування освітнього процесу.

Поточний контроль проводиться на всіх видах аудиторних занять протягом семестру. Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового контролю на практичних, семінарських заняттях, лекціях, у формі колоквиуму, виступів аспірантів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі комп'ютерного тестування тощо. Конкретні форми проведення поточного контролю та критерії оцінки рівня знань визначаються програмою навчальної дисципліни. Результати оцінювання роботи аспірантів мають бути доведені до відома аспірантів своєчасно. Формою поточного контролю є ректорські контрольні роботи. Результати оцінювання ректорських контрольних робіт можуть зараховуватися як результати виконання контрольної роботи, передбаченої навчальним планом.

Підсумковий семестровий контроль з навчальної дисципліни є обов'язковою формою оцінювання результатів навчання аспіранта. Він проводиться в терміни, встановлені графіком навчального процесу, та в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни. Семестровий контроль проводиться у формі заліку або семестрового екзамену з конкретної навчальної дисципліни. Аспіранта допускають до семестрового контролю за умови виконання ним усіх видів робіт, передбачених навчальним планом на семестр з цієї дисципліни.

Семестровий екзамен – форма підсумкового контролю з окремої навчальної дисципліни за семестр, що спрямована на перевірку засвоєння теоретичного та практичного матеріалу. Екзамени складають за екзаменаційними білетами, затвердженими кафедрою. Викладач в обов'язковому порядку повинен ознайомити аспірантів зі змістом екзаменаційних питань, зразком екзаменаційного білету на початку вивчення навчальної дисципліни.

Максимальна сума балів, яку може набрати аспірант при складанні екзамену з навчальної дисципліни, складає 40.

Оцінка підсумкового контролю виставляється за національною шкалою як сума балів, набраних здобувачем вищої освіти протягом семестру при виконанні контрольних заходів, передбачених програмою навчальної дисципліни та балів, набраних при складанні семестрового екзамену.

Максимальна сума балів, які може набрати аспірант при вивченні навчальної дисципліни, складає 100.

Питання, які виносяться на складання проміжного та підсумкового контролю

1. Гносеологічні, аксіологічні та праксеологічні засади теорії конституції.
2. Природа конституції. Передумови та причини виникнення конституцій.
3. Теоретичні підходи до розуміння конституції.
4. Сутність і зміст конституції.
5. Юридична і фактична конституція.
6. Формальний і матеріальний аспекти юридичної конституції.
7. Конституція як правовий документ.
8. Конституція як політичний документ.
9. Конституція як ідеологічний документ.
10. Цінність конституції.
11. Функції конституції як основні напрямки її впливу на суспільство і державу.
12. Матеріальні та формальні юридичні властивості конституції, їх комплексний характер.
13. Найвища юридична сила конституції.
14. Установчий характер конституції.
15. Програмний характер конституції.
16. Легітимний характер конституції.
17. Види конституцій за історичними умовами прийняття (належністю до певного „покоління” конституцій).
18. Види конституцій за зовнішньою формою.
19. Види конституцій за порядком прийняття та внесення змін.
20. Види конституцій за формою державного устрою, політичним режимом
21. Види конституцій за обсягом.
22. Структура конституції.
23. Назва конституції.
24. Основні підходи до розуміння змісту та регулюючої ролі преамбули.
25. Об’єкт конституційного регулювання.
26. Методи конституційного регулювання.
27. Мова і стиль конституції.
28. Термінологія конституції.
29. Способи прийняття конституції.
30. Специфіка прийняття установчих конституцій.
31. Парламентський спосіб прийняття конституції.
32. Референдний спосіб прийняття конституції.
33. Внесення змін до конституції: матеріальний та процесуальний аспекти.
34. Стабільність і динамізм конституції.
35. Перетворення конституції: поняття, юридичне значення, практична реалізація.
36. Політико-правові, соціально-економічні та соціально-психологічні передумови реалізації норм Конституції.
37. «Дія» і «реалізація» конституції.
38. Механізм реалізації конституції: поняття та структура.
39. Суб’єкти реалізації конституції.
40. Особливості реалізації конституції: дотримання, виконання, використання та застосування конституції.
41. Пряма дія норм конституції.
42. Проблеми співвідношення норм конституції та міжнародно-правових актів.
43. Конкретизація конституційних норм у законодавстві як спосіб їх реалізації.
44. Соціальні фактори реалізації конституції.

45. Організаційно-правове забезпечення реалізації конституції.
46. Поняття та зміст інституту конституційного контролю.
47. Особливості сучасних конституцій.
48. Фундаментальні конституційні ідеї і принципи, які відображаються в сучасних конституціях.
49. Основні тенденції розвитку конституціоналізму на сучасному етапі.
50. Сучасні конституційні моделі.
51. Проблеми реалізації конституції та удосконалення її змісту на сучасному етапі.
52. Еволюція конституції у вітчизняній політико-правовій теорії та практиці.
53. Конституційний процес в незалежній Україні.
54. Юридична характеристика чинної Конституції України.
55. Ефективність реалізації Конституції України.
56. Конституційна реформа на сучасному етапі, її причини, основні напрямки та перспективи.

9. Схема нарахування балів

Денна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\Sigma 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\Sigma 40 = \Sigma 1$$

Примітка:

$\Sigma 40$ – сума максимальної кількості балів

$\Sigma 1$ – сума балів, що отримав аспірант за відповіді на практичних (семінарських) заняттях.

Контрольна робота – 20 балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання							Екзамен	Сума
Розділ 1			Розділ 2		Контрольна робота	Разом		
T1	T2	T3	T4	T5	20	60	40	100
Σ40								

T1, T2 ... T4 – теми розділів.

Заочна форма навчання

Загальна кількість балів – 100.

Кількість балів за екзамен – 40.

Кількість балів протягом семестру – 60:

Кількість балів за відповіді на семінарських заняттях $\Sigma 40 = 40$:

Формула обчислення

$$\Sigma 40 = \Sigma 10 \cdot 4$$

Примітка:

$\Sigma 40$ – сума максимальної кількості балів

$\Sigma 1$ – сума балів, що отримав аспірант за відповіді на практичних (семінарських) заняттях.

Контрольна робота – 20 балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота	Разом		
T1	T2	20	60	40	100
$\Sigma 40$					

T1, T2 ... T4 – теми розділів.

Відповідь на семінарському занятті – **1-5 балів**.

Критерії оцінювання усної відповіді.

Поточний контроль здійснюється, зокрема, у формі опитування та перевірки результатів виступів на семінарських та практичних заняттях в п'ятибальній шкалі оцінок.

5 балів ставиться за наступних умов:

- аспірант активно працює протягом усього практичного заняття;
- дає повний, правильний, послідовний, зв'язний, обґрунтований виклад питання, що супроводжується правильними прикладами з доктринальних джерел та посиланням на чинне законодавство;
- все, що викладається, повинно свідчити про глибоке розуміння і орієнтацію в явищах і процесах, що вивчаються;
- правильні вичерпні відповіді на додаткові питання викладача.

4 бали ставиться за наступних умов:

- аспірант активно працює протягом практичного заняття;
- дає правильний, повний виклад змісту підручника і матеріалу, поданого викладачем, але на додаткові контрольні питання, які ставить викладач для з'ясування глибини розуміння і вміння орієнтуватися в явищах і процесах, відповідає лише з деякою допомогою викладача чи колег;
- недостатньо вичерпні відповіді на додаткові запитання викладача.

3 бали ставиться за наступних умов:

- аспірант на занятті поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача;
- в цілому виявляє знання основного навчального матеріалу, що розглядається, але під час відповіді допускає помилки і усвідомлює їх тільки після вказівки викладача;
- відповіді на запитання дає не одразу, а тільки після деякого напруження пам'яті, причому відповіді нечіткі;
- не в змозі без допомоги викладача вивести співвідношення з іншими проблемами дисципліни, що вивчається;

2 бали ставиться за наступних умов:

- допускає суттєві помилки або зовсім пропускає матеріал і частково виправляє ці помилки тільки після вказівки викладача;
- аспірант виявляє незнання значної частини навчального матеріалу, нелогічно і невпевнено його викладає, у відповіді мають місце заминки і перерви, не може пояснити проблему, хоча і розуміє її;
- викладає матеріал не достатньо зв'язно і послідовно.

1 бал ставиться за наступних умов:

- аспірант припускається грубих помилок при викладі матеріалу і не виправляє ці помилки

навіть при вказівці на них викладача;

- виявляє нерозуміння навчального матеріалу і як наслідок цього – повна відсутність навичок як в аналізі явищ, так і у подальшому виконанні практичних завдань.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
90-100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

Правові акти:

1. Конституція України від 28.06.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12>.
3. Виборчий кодекс України від 19.12.2019 № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20>.
4. Декларація прав національностей України від 01.11.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1771-12>.
5. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
6. Конституція Автономної Республіки Крим від 21.10.1998, затв. Законом України від 23.12.1998. № 350-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/350-14>.
7. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.
8. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10.02.1998 № 90/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/90/98-вр>.
9. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 № 1798-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
10. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141-19>.
11. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
12. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
13. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
14. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
15. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
16. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (в ред. Закону від 13.01.2011 № 2938-VI). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
17. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL:

- <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18> .
18. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР (в ред. Закону України від 22.12.2005 № 3277-IV). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/116/95-вр> .
 19. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
 20. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
 21. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 № 2494-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
 22. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11.07.2001 № 2625-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
 23. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14> .
 24. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3773-17>.
 25. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18> .
 26. Про Раду міністрів Автономної Республіки Крим: Закон України від 16.06.2011 № 3530-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3530-17> .
 27. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 05.03.1998 № 183/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр>.
 28. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 № 987-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/987-12> .
 29. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>.
 30. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18> .
 31. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93-15> .
 32. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2790-12> .
 33. Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 № 401-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/401-14>.
 34. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print1455178795475062> .
 35. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр> .
 36. Рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата) від 13.05.1997 № 1-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-97>.
 37. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним зверненням Барабаша Олександра Леонідовича щодо офіційного тлумачення частини п'ятої статті 94 та статті 160 Конституції України (справа про набуття чинності Конституцією України) від 03.10.1997 № 4-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-97>.
 38. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г.П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи) від 25.11.1997 № 6-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97> .

39. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадян Проценко Раїси Миколаївни, Ярошенко Поліни Петрівни та інших громадян щодо офіційного тлумачення статей 55, 64, 124 Конституції України (справа за зверненнями жителів міста Жовті Води) від 25.12.1997 № 9-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97>.
40. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 158 та статті 159 Конституції України (справа щодо внесення змін до Конституції України) від 09.06.1998 № 8-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-98>.
41. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 101 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положень частин першої, п'ятої статті 103 Конституції України у системному зв'язку з пунктом 16 розділу XV „Перехідні положення” Конституції України (справа про строк, на який обирається Президент України) від 15.05.2014. № 5-рп/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-14>.
42. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) від 12.04.2012 № 9-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#n2>.
43. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України, від 15.03.2016 № 1-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-16>.

Підручники та навчальні посібники:

1. Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за ред. А.Ю. Олійника. Київ: Скіф, 2012. 552 с.
2. Конституційне право : підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. Київ : ВАІТЕ, 2021. 528 с.
3. Конституційне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. Т.2 / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2008. 800 с.
4. Конституційне право України: підручник / за ред. Т.М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
5. Конституція України: наук.-практ. коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш ; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.
6. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 1: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 272 с.
7. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 2: Конституційні перетворення в Україні: навч. посіб. / за ред. М.П. Орзіха. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 432 с.
8. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 3: Сучасний український конституціоналізм: навч. посіб. / за ред. А.Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. 526 с.
9. Серьогін В. О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.
10. Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

Допоміжна література:

1. Белов Д.М. Парадигма українського конституціоналізму: монографія. Великий Березний: ЄВРОСТАНДАРТ, 2011. 400 с.
2. Белов Д.М. Прийняття та перегляд основного закону: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2011. Вип. 16. С. 59-61.
3. Белов Д.М. Структура та зміст конституції: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2010. Вип. 14. Частина 1. С. 80-87.

4. Васильченко О.П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2007. 19 с.
5. Георгіца А.З. Поняття та сутність конституції в сучасній конституційній доктрині *Наук. вісник Чернівецьк. держ. ун-ту*. 2000. Вип. 100. Правознавство. 2000. С.56–59.
6. Головатий С.П. Причинки до конституційного текстотворення. *Право України*. 2016. № 6. С. 20-34.
7. Гладуняк І. Конституція як основа формування та реалізації державної політики. *Віче*. 2007. № 22. С. 11-12.
8. Григоренко Є.І., Передерій О.С. Основні підходи до визначення сутності та цінності сучасної конституції. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна*. 2014. № 1106. Сер. «Право». Вип. № 17. С. 52-54.
9. Гришук О.В. Конституційні цінності: філософські та судові аспекти : монографія. Київ: Ваіте, 2020. 530 с.
10. Джерела конституційного права України : монографія / відп. ред. : Ю.С. Шемшученко, О.І. Ющик. Київ : Наукова думка, 2010. 710 с.
11. Євграфова Є. П. Щодо ідеальної конституції, її виконання і вітчизняного досвіду проектування. *Право України*. 2014. № 7. С. 121-129.
12. Заєць А.П. Європейський вимір Конституції України. *Правова держава*. Щорічник наукових праць. Інститут держави і права імені В.М.Корецького. Вип. 12. 2001 р. К. : Юридична книга. С. 39-47.
13. Кириченко Ю.В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 540 с.
14. Кириченко Ю. Конституційний Суд України як обов'язковий учасник процесу внесення змін до Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. №1. С. 76-80.
15. Колодій А.М. Теоретичні проблеми розвитку конституційного права України. *Право України*. 2014. № 7. С. 130-136.
16. Конституційно-правові засади становлення української державності: монографія / за ред. В.Я. Тація, Ю.М. Тодики. Харків: Право, 2003. 328 с.
17. Конституція Польської Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). Київ : Москаленко О.М., 2018. 84 с.
18. Конституція Французької Республіки (з передмовою Володимира Шаповала). Київ : Москаленко О.М., 2018. 56 с.
19. Кравцова З.С. Моделі конституційного закріплення принципів конституційного ладу. *Право і громадянське суспільство*. 2014. №1. С. 27-35.
20. Крусян А.Р. Конституція в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму (у контексті актуальних питань конституційних перетворень). *Право України*. 2016. № 6. С. 70-78.
21. Крусян А.Р. Концепт демократії в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму. *Право України*. 2013. № 8. С. 72-81.
22. Крусян А.Р. Фактори конституційного процесу в сучасній Україні: у пошуках стабільності та демократичного розвитку. *Право України*. 2014. № 7. С. 167-147.
23. Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
24. Лемак В.В. Технологія конституційної реформи: основні вимоги європейського досвіду для України. *Право України*. 2016. № 6. С. 44-51.
25. Оніщук М.В. Доктрина конституційної перебудови: завдання та напрями реформи. URL: <http://cau.in.ua/ua/activities/analytics/id/doktrina-konstitucijnoji-perebudovi-zavdannja-ta-naprjami-reform-501/>
26. Оніщук М.В. Доктрина оновленої Конституції України: реалії та перспективи. URL: <https://www.unian.ua/rights/236906-doktrina-onovlenoji-konstitutsiji-ukrajini-realiji-ta->

[perspektivi.html](#)

27. Орзіх М. Конституційна реформа в Україні: пошук шляхів (до 4-ї річниці Конституції України). *Юридичний вісник*. 2000. №3. С.81-85.
28. Петрова К. Конституція США як «верховне право країни». *Право України*. 2013. № 1-2. С. 122-131.
29. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: монографія / відп. ред. В. Ф. Погорілко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. 652 с.
30. Рабінович С. Фактична конституція: перспективи соціолого-правового осмислення. *Право України*. 2014. № 3. С. 161-170.
31. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: монографія. Ужгород: Ліра, 2009. 372 с.
32. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції: теорія і практика реалізації: автореф. дис... докт. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2013. 47 с.
33. Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті модернізації та ефективного конституційного правосуддя. Київ: Логос, 2012. 152 с.
34. Скрипнюк О.В. Конституційна реформа в Україні: етапи поступу та методологія сучасної модернізації Основного Закону. *Право України*. 2014. № 7. С. 25-34.
35. Скрипнюк О.В. Сучасний конституційний процес в Україні: передумови, завдання та перспективи. *Право України*. 2012. № 8. С. 25-42.
36. Скрипнюк О.В. Універсальність Конституції України як джерела права. *Вісник національної академії прокуратури України*. 2010. № 4. С. 35-39.
37. Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: монографія. Київ: Алерта, 2017. 532 с.
38. Тацій В.Я. Актуальні питання конституційної реформи та державного розвитку на сучасному етапі. *Право України*. 2014. № 7. С. 10-18.
39. Теплюк М. О. Внесення змін до Конституції України: проблема конституційності. *Право України*. 2013. № 8. С. 178-183.
40. Тихий В.П. Ідейні засади Конституції України та проблеми їх утвердження і забезпечення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 11. С.21-23.
41. Тодика Ю. М. Конституція як соціальна цінність. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4 (23). С. 46-54.
42. Тодика Ю.М. Сутність Конституції України в аспекті розвитку конституційного процесу. *Вісник Академії правових наук України*. 1997. № 2 (9). С. 29-38.
43. Федоренко В.Л. Інститут правового захисту Конституції України в системі національного конституційного права. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. 2005. № 2. С. 124-130 (Серія: Право).
44. Федоренко В.Л. Конституція України як оберіг державності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 6. С. 14-24.
45. Шаповал В.М. Конституція і виконавча влада. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 80 с.
46. Шаповал В. М. Конституція України як нормативно-правовий акт (теоретичні проблеми кваліфікації). *Право України*. 1997. №10. С.3-7.
47. Шаповал В. Основний Закон України у світовому конституційному вимірі. *Право України*. 2002. №6. С.10-16.
48. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.
49. Шаповал В.М. Сутнісні характеристики Конституції як Основного Закону держави. *Право України*. 2008. № 10. С. 4-12.
50. Шаповал В.М. Феномен конституції як Основного Закону. *Право України*. 2014. № 7. С. 64-84.
51. Шаповал В.М. Юридичний феномен конституції держави. *Вісник Конституційного Суду України*. 2003. № 4. С. 42-57; 2003. № 5. С. 96-112.

52. Шемшученко Ю.С. Конституційний процес у незалежній Україні. *Право України*. 2014. № 7. С. 19-24.

53. Шемшученко Ю.С. Проблеми наукового забезпечення сучасного конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 28-34.

54. Ющик О.Ю. Конституційний процес в Україні: особливості сучасного етапу. *Право України*. 2012. № 8. С. 19-27.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/>